

Θεολογικά Χρονικά

ΣΥΝΕΔΡΙΑ - ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Λωζάνη, Έλβετία

Στο διάστημα 7-10 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε διεθνής επιστημονική συνάντηση με θέμα τὸ ἀπόκρυφο κείμενο τοῦ Βίου Ἀδάμ καὶ Εὐας, καθὼς καὶ τὶς ἀδαμικὲς παραδόσεις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὸ συνέδριο ἔλαβε χώρα μὲ ἀφορμὴ τὴν ἔκδοση τοῦ κειμένου στὴ σειρά *Apocryphorum du Corpus Christianorum* μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῆς AELAC. Ἡ συνάντηση ἀποτελεῖτο ἀπὸ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος οἱ εἰσηγητὲς ἀσχολήθηκαν μὲ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸ κείμενο τοῦ ἀποκρύφου, ἐνῶ στὸ δεύτερο μέρος παρουσιάστηκαν διάφορα ἐπιμέρους θέματα τῆς διδασκαλίας τοῦ συγκεκριμένου κειμένου. Μεταξὺ τῶν ὁμιλητῶν ἦταν οἱ: John Collins, Jan Dochhorn, J.-D. Kaestli, M. Scopello, Cl. Clivaz, R. Gounelle κ.ἄ.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Βιέννη, Αὐστρία

Μὲ ἰδιαίτερη ἐπιτυχία πραγματοποιήθηκε στὶς 16-17 τοῦ μηνός, τὸ ἐπιστημονικὸ σεμινάριο μὲ θέμα «Πολιτικὴ νεωτερικότητα καὶ οἱ ἀπαντήσεις τῆς σύγχρονης Ὁρθόδοξης θεολογίας», τὸ ὁποῖο συνδιοργανώθηκε ἀπὸ τὸ Institute for Human Sciences καὶ τὰ Τμήματα Κοινωνικῆς Ἠθικῆς καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἀνατολικῶν Χριστιανικῶν Σπουδῶν (Institute for Eastern Christian Stu-

dies) τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Rudboud, Nijmegen, μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Ἰδρύματος Pro Oriente καὶ τῆς Αὐστριακῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν. Τὸν συντονισμό τοῦ σεμιναρίου εἶχαν ἡ καθηγήτρια Ingeborg Gabriel, ἡ Δρ. Kristina Stoeckl καὶ ὁ καθηγητὴς Alfons Bruning. Τὸ σεμινάριο ἦταν χωρισμένο σὲ τρεῖς θεματικὲς ἐνότητες: στὴν πρώτη μὲ θέμα «Πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς συνάψεις», ἔλαβαν μέρος μὲ εἰσηγήσεις τους οἱ Alexander Agadjanian («Ἐρμηνεύοντας καὶ πειραματιζόμενοι μὲ τὴ νεωτερικότητα στὴ Ρωσικὴ Ὁρθοδοξία»), ἡ Kristina Stoeckl («Ἡ ἀποσύνδεση θρησκείας καὶ πολιτισμοῦ ὡς πρόκληση γιὰ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες»), ὁ Dmitry Uzlaner («Κοινωνία τῶν πολιτῶν στὴ Ρωσία καὶ τὴν Ρωσικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία») καὶ ἡ Ἔφη Φωκᾶ («Συνιστοῦν ἄραγε οἱ περὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας εὐρωπαϊκοὶ κανονισμοὶ πρόκληση γιὰ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες;»). Στὴ δεύτερη θεματικὴ ἐνότητα τὸ θέμα ἦταν «Εἶναι τὸ μοντέλο τῆς συμφωνίας ἀκόμη σὲ ἰσχύ;». Στὴ συνεδρία αὕτη ἔλαβαν μέρος ὁ Vladimir Shmaliy, ὁ Alexander Kyrlezhev («Περὶ τῆς δυνατότητας ἢ μὴ μίας Ὁρθόδοξης πολιτικῆς θεολογίας»), ἡ Elena Namli («Ἀνάμεσα στὴν πολιτικὴ θεολογία καὶ τὴν κρατικὴ ἐκκλησία - Ἡ περίπτωση τῆς Ρωσίας») καὶ ὁ Andrey Shishkov («Ἡ πολιτικὴ διάσταση τῆς εὐχαριστιακῆς θεολογίας»). Στὴν τρίτη θεμα-

τική συνεδρία με τίτλο «Ἐναλλακτικὲς Ὁρθόδοξες προσεγγίσεις», ἔλαβαν μέρος ὁ Ἀριστοτέλης Παπανικολάου («Ἡ θεανθρώπινη κοινωνία καὶ ὁ πολιτικὸς φιλελευθερισμός»), ὁ π. Cyril Honougn («Πολιτικὴ θρησκεία στὸν ὀρθόδοξο χῶρο»), ὁ Παντελής Καλαϊτζίδης («Ἐσχατολογία καὶ ἐκκοσμίκευση: Μία ὀρθόδοξη προσέγγιση»), καὶ ὁ Alfons Bruning («Ἐγκαταλείποντας τὴ συμφωνία; - Μία προσπάθεια νὰ συζητηθοῦν οἱ τρέχουσες μεταβολές στὴν ὀρθόδοξη θεώρηση τῆς ἀνθρωπολογίας»). Στὴν τελευταία θεματικὴ ἐνότητα με τίτλο «Ἐπισκόπηση καὶ τελικὴ συζήτηση», ἔλαβαν μέρος ὁ Βασίλειος Μακρίδης («Πόσο φιλελεύθερος μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ Ὁρθόδοξος χριστιανισμός; Δυνατότητες, ὅρια καὶ ἐμπόδια»), καὶ ἡ Ingeborg Gabriel («Παρατηρήσεις πάνω στὴ νεωτερικότητα ἀπὸ μίαν ῥωμαιοκαθολικὴ προοπτικὴ»), ἐνῶ τὰ συμπεράσματα παρουσιάστηκαν ἀπὸ τὸν Thomas Bremer, Καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Münster.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Ἀμβούργο, Γερμανία

Ἡ δύσκολη σχέση μεταξύ μύθου καὶ γεγονότος ἦταν τὸ θέμα τῆς 5ης ἐπιστημονικῆς συνάντησης ποὺ διοργάνωσε τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Ἀμβούργου σὲ συνεργασία μετὰ τὴν Deutsche Gesellschaft für Religionsphilosophie. Εἰσηγητὲς ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς θεολογίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς νομικῆς παρουσίασαν παραδείγματα αὐτῆς τῆς σχέσης καὶ τῆς ἀναγκαιότητας ὑπαρξῆς τοῦ μύθου συχνὰ ὡς μόνου τρόπου κατανόησης τῆς πραγματικότητας. Ὁμιλητὲς ἦταν οἱ: I.U. Dalferth («Fiktion und Negativität. Zur Rolle des Negativen im Fiktiven»), W. Stegmaier («Vielleicht geht es ohne Vernunft besser. Logik und Paradoxie bei Nietzsche und Luhman»), U.

Halter («Fiktionen im Recht - Recht als Fiktion»), H. Schulz (Etsi Deus (non) daretur. Theologie als Fiktionalismus»), B. Recki («Kant über Fiktion, als-ob und Bedürfnisse der Vernunft»).

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Νέα Ὑόρκη, Η.Π.Α.

Μὲ ἐπιτυχία πραγματοποιήθηκε στὶς 30 τοῦ μηνὸς ἡ δημόσια διάλεξη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων, Δυρραχίου καὶ πάσης Ἀλβανίας κ. Ἀναστάσιου (Γιαννουλάτου), με θέμα «Στὴν γραμμὴ τῶν Πατέρων: Ἡ δυναμικὴ ἐρμηνεία τῆς παραδόσεως τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν». Ἡ διάλεξη δόθηκε με ἀφορμὴ τὴν ἀναγόρευσίν του σὲ ἐπίτιμο διδάκτορα ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Fordham τῆς Νέας Ὑόρκης, στὸ πλαίσιο τῆς ἐορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἐβδομάδας Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἀπὸ τὴν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Ἀθήνα

Μὲ λαμπρότητα ἐορτάστηκε καὶ ἐφέτος ἡ μνήμη τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Φωτίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Μεγάλου, Προστάτου τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Στὶς 6 Φεβρουαρίου 2014 τελέστηκε στὸ Καθολικὸ τῆς Ἱεράς Μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πεντέλης ὁ Ὁρθρος καὶ ἡ Θεία Λειτουργία, ἱερουργεῖντος τοῦ Μακαριωπάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου μετὰ δύο Συνοδικῶν Μητροπολιτῶν, τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Ἀνθίμου καὶ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καὶ Ὁρωποῦ κ. Κυρίλλου. Παρέστησαν ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας στὴν Ἀθήνα, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Γουϊνέας κ.

Γεώργιος, οί Σεβασμιώτατοι Συνοδικοί Μητροπολίτες, Καρυστίας και Σκύρου κ. Σεραφείμ, Θεσσαλονίκης κ. Άνθιμος, Μηθύμνης κ. Χρυσόστομος, Μυτιλήνης, Έρεσσού και Πλωμαρίου κ. Ίάκωβος, Θηβών και Λεβαδείας κ. Γεώργιος, Παροναξίας κ. Καλλίνικος, Ίλίου, Άχαρνών και Πετρουπόλεως κ. Άθηνάγορας, Ζακύνθου κ. Διονύσιος, Κηφισίας, Άμαρουσίου και Ώρωποῦ κ. Κύριλλος, οί Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες, Έλασσάνος κ. Βασίλειος, Πειραιῶς κ. Σεραφείμ, Χαλκίδος κ. Χρυσόστομος, Νέας Σμύρνης κ. Συμεών, Μεσογαίας και Λαυρεωτικής κ. Νικόλαος, Κορίνθου κ. Διονύσιος, οί Πανιερώτατοι Μητροπολίτες Μαραθῶνος κ. Μελίτων, Θερμοπυλῶν κ. Ίωάννης, Κορωνείας κ. Παντελεήμων, οί Θεοφιλέστατοι Έπίσκοποι Νεοχωρίου κ. Παῦλος, Άβύδου κ. Κύριλλος, Έλευσίνος κ. Δωρόθεος και ὁ Άρχιεραμματαὺς τῆς Έρεῶς Συνόδου Έπίσκοπος Διαυλείας κ. Γαβριήλ.

Έπίσης παρέστησαν: οί Κοσμήτορες τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν Άθηνῶν και Θεσσαλονίκης κ. Μάριος Μπέγζος και κ. Μιχαήλ Τρίτος, καθῶς και οί Έλλογιμῶτατοι Πρόεδροι τῶν τεσσάρων Τμημάτων τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας, στὸ Διορθόδοξο Κέντρο τῆς Έκκλησίας τῆς Έλλάδος πὸν εὐρίσκεται στὸ χῶρο τῆς Έρεῶς Μονῆς Πεντέλης, πραγματοποιήθηκε ἡ καθιερωμένη, κατὰ τὴν ἡμέρα αὐτή, σύσκεψη τῶν μελῶν τῆς Έρεῶς Συνόδου μετὰ τοὺς Καθηγητὲς και τοὺς λοιποὺς διδάσκοντες στὶς Θεολογικὲς Σχολὲς τῶν Πανεπιστημίων Άθηνῶν και Θεσσαλονίκης.

Τῆς συσκέψεως προέστη ὁ Μακαριώτατος Άρχιεπίσκοπος Άθηνῶν και πάσης Έλλάδος κ. Έρωάννης, ὁ ὁποῖος κηρύσσοντας τὴν ἑναρξη ἀνέφερε: «*Ιδιαίτερη*

ἀξία ἔχουν συναντήσεις ὅπως ἡ σημερινή, μετὰ τὴν ὁποία τιμοῦμε ἀπὸ κοινου τὴ σεπτὴ μνήμη τοῦ μεγάλου και ἱεροῦ Φωτίου, προστάτου τῆς Έρεῶς ἡμῶν Συνόδου. Είναι πολὺ σημαντικό ἕνας τέτοιος ἱερός στόχος νὰ πλησιάζει τοὺς ἀνθρώπους, νὰ τοὺς ἐνώνει και νὰ τοὺς ἀλληλοστηρίζει μετὰ λόγους οὐσίας και ζωῆς, και μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ συμπληρώνει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Δυστυχῶς, συμβαίνει νὰ ζοῦμε σὲ κόσμον χωρὶς ἐπικοινωνία, μετὰ ἀποτέλεσμα συχνὰ νὰ διατυπώνονται λόγοι στὸ κενὸ και τὰ προβλήματα νὰ μὴν ἐπιλύονται. Ὁ ἱερός Φώτιος ὑπῆρξε, κατὰ τὴ διατύπωση ἐνός ἐπιφανοῦς βυζαντινολόγου, «προσωπικότητα πὸν ξεπερνᾷ τὸ κοινὸ μέτρο και ταυτόχρονα ἕνας ἀντιπροσωπευτικὸς ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του». Πανθομολογουμένη τυγχάνει ἡ σοφία τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός, ἡ χαρισματικότητα και ὁ ἔνθερος ζῆλος του γιὰ τὴν στερέωση τῆς πίστεως, τὴ διάδοση τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, τὴν καλλιέργεια τῶν γραμμάτων, τὴν πνευματικὴ ἀνθιση. Χειρίστηκε φλέγοντα ζητήματα μετὰ σοφὴ οικονομία και ἀποτελεσματικότητα σὲ συνθήκες πὸν ἄλλαξαν».

Τὸ θέμα τῆς ἐφετινῆς συσκέψεως ἦταν: «*Ἡ Κοινωνικὴ εὐθύνη τῆς Έκκλησίας κατὰ τὸν Άγιον Φῶτιον*». Εἰσηγητὴς ἦταν ὁ Έλλογιμῶτατος κ. Άπόστολος Νικολαΐδης, Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Άθηνῶν. Μετὰ τὴν εἰσήγηση παρεμβάσεις ἔκαναν: ὁ Μακαριώτατος Άρχιεπίσκοπος Άθηνῶν και πάσης Έλλάδος κ. Έρωάννης, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Άνθιμος, ὁ κ. Άθανάσιος Άγγελόπουλος, ὁ κ. Μιχαήλ Τρίτος, ὁ κ. Δημήτριος Μόσχος, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Παροναξίας κ. Καλλίνικος, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ίλίου, Άχαρνῶν και Πετρο-

πόλεως κ. Ἀθηναγόρας, ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κορωνείας κ. Παντελεήμων, ὁ π. Κωνσταντῖνος Καραϊσαρίδης, ὁ κ. Ἡλίας Μπάκος, ὁ κ. Γεώργιος Γαλίτης, ὁ κ. Ἀλέξανδρος Σταυρόπουλος, ὁ π. Γεώργιος Εὐθυμίου, ὁ κ. Θεόδωρος Γιάγκου, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης, Καρυστίας καὶ Σκύρου κ. Σεραφεῖμ, ὁ κ. Σταῦρος Γιαγκάζογλου, καὶ ὁ κ. Μάριος Μπέγζος. Ὁ ὁμιλητής, Ἐλλογιμώτατος κ. Ἀπόστολος Νικολαΐδης, ἀπάντησε στὶς ἐρωτήσεις καὶ τοποθετήσεις. Ὁ Μακαριώτατος ἔκλεισε τὴν ὄλη ἐκδήλωση, ἀφοῦ εὐχαρίστησε τόσο τὸν Εἰσηγητή, ὅσο καὶ τοὺς συνέδρους. Στὶς 13.00 ὁ Μακαριώτατος παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμὴν τῶν Ἐλλογιμωτάτων Καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Παρίσι

Ὁ ἀρχαῖος δυαλισμός, ὅπως αὐτὸς ἀποτυπώνεται σὲ χριστιανικά, γνωστικά καὶ ἄλλα κείμενα, ἦταν τὸ θέμα τῆς ἡμερίδας ποῦ διοργανώθηκε στὶς 7 Φεβρουαρίου στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Παρισιῦ. Στὶς εἰσηγήσεις παρουσιάστηκαν πτυχές τοῦ φαινομένου μέσα ἀπὸ κείμενα τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ καὶ ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ὁμιλητὲς ἦταν οἱ: D. Marguerat, M. Rastouin, I. Jurazs, Al. le Boulluec, J.-D. Dubois.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Θεσσαλονίκη

Τὴν Παρασκευὴ 7 Φεβρουαρίου 2014 πραγματοποιήθηκε στὸ πλαίσιο τῶν Θεολογικῶν Συμποσίων ποῦ ἐγκαινίασε τὸ τοπικὸ παράρτημα Κεντρικῆς Μακεδονίας τοῦ Πανελληνίου Θεολογικοῦ Συνδέσμου «Καιρὸς», ἐκδήλωση σὲ συνεργασία μὲ τὶς ἐκδόσεις «Ἄρμος», μὲ ἀφορμὴ τὴν παρουσίαση τοῦ συλλογικοῦ τόμου «Τὰ θρησκευτικὰ στὸ σύγχρονο σχολεῖο - Ὁ διάλογος

καὶ ἡ κριτικὴ γιὰ τὸ νέο Πρόγραμμα Σπουδῶν στὰ Θρησκευτικὰ Δημοτικῶν καὶ Γυμνασίου». Τὴν ἐκδήλωση, ἡ ὁποία φιλοξενήθηκε στὴν αἴθουσα συνεδριάσεων τοῦ Δημαρχιακοῦ Μεγάρου Θεσσαλονίκης, παρακολούθησαν μὲ ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἀρχετοὶ Θεσσαλονικεῖς, στὴν πλειοψηφία τους καθηγητὲς ἀπὸ τὴν τριτοβάθμια καὶ δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση, καθὼς καὶ ἀρχετοὶ φοιτητὲς, οἱ ὅποιοι γέμισαν τὴν αἴθουσα.

Τὴν ἐκδήλωση τίμησαν ὁ Δήμαρχος τῆς πόλης, κ. Ἴ. Μπουτάρης καὶ χαριετισμοὺς ἀπηύθυναν ἐπίσης ὁ Ἀντιδήμαρχος Παιδείας, Ἀ. Καρούμπης, ὁ δημοτικὸς σύμβουλος καὶ ἐκπαιδευτικὸς Τρ. Μηταφίδης καὶ ὁ κοσμήτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ΑΠΘ Μ. Τρίτος. Τὸν συντονισμὸ εἶχε ὁ καθηγητὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὸ Τμῆμα Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ΑΠΘ Μ. Κωνσταντῖνου. Οἱ ὁμιλητὲς ἀνέπτυξαν στὶς σύντομες εἰσηγήσεις τὶς καιρῖες πτυχές, ποῦ σχετίζονται μὲ τὸ θρησκευτικὸ μάθημα, ὑπογραμμίζοντας ὁ καθένας ἀπὸ τὴν πλευρὰ του καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ιδιότητά του συγκεκριμένα σημεῖα. Εἰδικότερα, ὁμιλητὲς ἦταν οἱ: Στ. Γιαγκάζογλου, Θ. Γιάγκου, Χρ. Σταμούλης, Γ. Κωνσταντῖνου, π. Τιμόθεος Ρωμανός, Π. Στράντζαλης καὶ Κ. Ἀκανθοπούλου.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Θεσσαλονίκη

Ὁ Τομέας Ἁγίας Γραφῆς καὶ Πατερικῆς Γραμματείας τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ διοργάνωσε τὸ Α΄ Διεθνὲς Συνέδριο μὲ θέμα «Θεολογία τῆς Μεταφράσεως τῶν Ο΄» στὶς 13 καὶ 14 Μαρτίου. Ὁμιλητὲς τοῦ συνεδρίου ἦταν οἱ: Emanuel Tov, Εὐαγ. Δάφνη, Chr. Elsas, M. Tilly, A. Schart, A. Voitila.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Πύργος, Ήλεια

Στις 15-16 του μηνός πραγματοποιήθηκε με επιτυχία στην Ήλεια το έτησιο Θεολογικό Συνέδριο της Ίεράς Μητροπόλεως Ήλειας, με θέμα «Πίστη και Έπιστήμη-Άπο τον αντίλογο των Έτεροδόξων στον διάλογο των Όρθοδόξων Θεολόγων». Κεντρικοί όμιλητές ήταν οι Καθηγητές Μάριος Μπέγζος και Κωνσταντίνος Κορναράκης.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Θεσσαλονίκη

Διήμερο διεθνές συνέδριο αφιερωμένο στη μνήμη του μακαριστού καθηγητή της Λειτουργικής της Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ Ίωάννη Φουντούλη διοργανώθηκε στο διάστημα 19-20 Φεβρουαρίου από τη Θεολογική Σχολή ΑΠΘ σε συνεργασία με την Ί. Μ. Θεσσαλονίκης. Διακεκριμένοι καθηγητές, κληρικοί και λαϊκοί Πανεπιστημίων του έσωτερικού και του έξωτερικού με τις εισηγήσεις τους παρουσίασαν την συμβολή του καθηγητού Ίωάννου Φουντούλη στη λειτουργική ζωή μας, και σημαντικά θέματα σχετικά με την θεολογία και την λογική λατρεία της Όρθοδόξου Έκκλησίας. Οι εργασίες του συνεδρίου άνοιξαν με την τέλεση Θείας Λειτουργίας την Τετάρτη 19 Φεβρουαρίου και μνημοσύνου υπέρ αναπαύσεως του μακαριστού καθηγητή. Στη συνέχεια στην αίθουσα τελετών της Ίεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, και στην αίθουσα συνεδριάσεων της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ έλαβαν χώρα οι υπόλοιπες συνεδρίες της επιστημονικής αυτής συνάντησης. Οι εργασίες του συνεδρίου έκλεισαν με την επίσημη παρουσίαση του συλλογικού τόμου προς τιμήν και μνήμην του καθηγητού Ίωάννου Φουντούλη «Γηθόσουν Σέβασμα».

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Βόλος-Αθήνα

Η Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου διοργάνωσε δύο διαλέξεις και ειδικό πατρολογικό σεμινάριο στον Βόλο και στην Αθήνα με κεντρικό όμιλητή τον π. John Behr, καθηγητή του Σεμιναρίου του Άγίου Βλαδίμηρου στη Νέα Υόρκη. Το θέμα των διαλέξεων (Βόλος, 19 Φεβρουαρίου) και Αθήνα (21 Φεβρουαρίου) ήταν «Άπο τον θάνατο στη ζωή. Το μυστήριο του Χριστού και τα θεμέλια της χριστιανικής ανθρωπολογίας». Στην όμιλία του ό π. John Behr προσπάθησε να άναδειξει την καιρία θεολογική και σωτηριολογική σημασία του θανάτου του Χριστού και τις ανθρωπολογικές επιπτώσεις του. Το θέμα του σεμιναρίου που έλαβε χώρα στην Αθήνα στις 22 Φεβρουαρίου ήταν «The Apocalypse of the Cross: The Gospel of John and the Beginning of Christian Theology». Στο ειδικό σεμινάριο, έκτος άπο τον κεντρικό όμιλητή, έλαβαν μέρος με παρεμβάσεις ό Άναπλ. Καθηγητής Χρήςτος Καρακόλης και ό Δρ. Alexis Torrance. Στην εισήγησή του ό π. John Behr προσπάθησε να περιγράψει τη δομή και το πλαίσιο της άποκαλυπτικής ως άφετηρίας για κάθε χριστιανική θεολογία (π.χ. την έννοια του μυστηρίου, κ.λπ.), ενώ στη συνέχεια, με έπίκεντρο κυρίως το ευάγγελιο του Ίωάννη, συζήτησε όρισμένα, άπο τα βασικά ζητήματα της θεολογίας, ύπο το πρίσμα αυτό (π.χ. ιστορία της σωτηρίας ή Οικονομία κ.λπ.).

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014: Tübingen, Γερμανία

Η σχέση κοινωνικού φύλου και ιερού χώρου ήταν το θέμα του διεθνούς συνεδρίου με τον τίτλο «Espaces sacrés, espaces sexuels...» που διοργάνωσε το Seminar für Religionswissenschaft und Judaistik /

Institut Judaicum του Πανεπιστημίου της Τυβίγγης. Στην έπιστημονική αυτή συνάντηση παρουσιάστηκαν διάφορες πτυχές του ενδιαφέροντος αυτού ζητήματος με έμφαση κυρίως στη ραββινική και στη χριστιανική γραμματεία του Βυζαντίου και του Μεσαίωνα. Όμιλητές ήταν οι: Chr. Batsch («Temple, Gender, and Midrash: Ishay Rosen-Zvi and the Mishnaic Sotah Ritual»), M. Morgenstern («Gendered Imaginations of the Jerusalem Temple in the Babylonian Talmud»), K. Horowitz («The Threshold: A Mighty Sacred Space: The Case of Mary of Egypt, Fall and Redemption»), J. Schneider («Organizing Gender and Building Churches. Some architectural and Artistic Perspectives on Socio-Liturgical Space»).

ΜΑΡΤΙΟΣ 2014: Saintes, Γαλλία

Η 6η Petite Journée de Patristique de Saintes, η οποία έλαβε χώρα στις 20 Μαρτίου ήταν αφιερωμένη στον Όριγένη και ειδικότερα στο θρησκευτικό και κοινωνικό του περιβάλλον. Οι εισηγήσεις που διαβάστηκαν στη συνάντηση παρουσίασαν πτυχές της θεολογικής του σκέψης, λαμβάνοντας υπ' όψη τη θεολογική και γενικότερη ιδεολογική περιρρέουσα του Άλεξανδρινού έξιγηγητή. Ειδικότερα, όμιλητές ήταν οι: A. Martin («Le premier grand théologien chrétien»), M. Fedou («Origène théologien: une lecture des Écritures au service de la pensée chrétienne»), M.-L. Chaieb («Origène et les gnostiques»), C. Basquin-Matthley («Origène et les 'persecutions'»), A. Wellens («À bord du Peri Archôn: prendre le large avec Origène»), M. Cozic («La prière du « Notre Père», école du don selon Origène»), P.-G. Delage («Origène et les femmes»).

ΜΑΡΤΙΟΣ 2014: Θεσσαλονίκη

Τò Κέντρο άγιου Δημητρίου και άγιου Γρηγορίου Παλαμᾶ και τò Κέντρο Άποστόλου Παύλου του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ. σε συνεργασία με τò έρευνητικό δίκτυο του Τμήματος για την Κειμενική και Έρμηνευτική Έκκλησιαστική Παράδοση διοργάνωσαν στις 27-28 του μηνός Διεθνές Έπιστημονικό Συνέδριο με θέμα «Άπόστολος Παύλος και Άγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς: Άπό την Οικουμένη στην Ήσυχαστική θεολογία». Μεταξύ των όμιλητών ήταν ó Χρήστος Οικονόμου («Η βιωματική και μυστική έμπειρία ως θεολογικές προϋποθέσεις για την έρμηνεία της Άγίας Γραφής κατά τò έργο του Γρηγορίου Παλαμᾶ»), ó Joost Van Rossum («La théologie de saint Grégoire Palamas –comment comprendre la distinction entre 'essence' et 'energies' divines»), ó Κωνσταντίνος Μποζίνης («Ό Παύλος και η Στοά»), ó π. Νικόδημος Σκρέττας («Η νοερά αδιάλειπτος προσευχή. Άπό τόν άπόστολο Παύλο στον άγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ») κ.ά.

ΜΑΡΤΙΟΣ 2014: Θεσσαλονίκη

Τò Διεθνές έπιστημονικό συνέδριο του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας Α.Π.Θ., «Άπόστολος Παύλος και Άγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς: Άπό την οικουμενική στην ήσυχαστική θεολογία», τò όποιο διοργάνωσαν τὰ δύο έρευνητικά Κέντρα του Τμήματος, τò Κέντρο Άγιου Δημητρίου και Άγιου Γρηγορίου Παλαμᾶ και τò Κέντρο Άποστόλου Παύλου, σε συνεργασία με τò Δίκτυο Κειμενικής και Έρμηνευτικής Έκκλησιαστικής Παράδοσης του Τμήματος, ολοκλήρωσε με έπιτυχία τις έργασίες του την Πέμπτη 27 και Παρα-

σκευή 28 Μαρτίου 2014, στο Δ' ἀμφιθέατρο τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Ὑπῆρξε, κατὰ κοινὴ ὁμολογία ὄλων, μία πρωτότυπη καὶ ἐνδιαφέρουσα συμβολὴ στὴν ἔρευνα καὶ μελέτῃ τῆς ἐρμηνευτικῆς πρόσληψης τοῦ κειμένου καὶ τῆς θεολογίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τὸν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ καί, εὐρύτερα, ἀπὸ τὴν ἡσυχαστικὴ θεολογία ποῦ ἐκπροσωπεῖ. Συγκεκριμένα, οἱ ἐργασίες δὲν περιορίστηκαν στὸ πρόσωπο ἢ στὸ ἔργο μεμονωμένα τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἁγίου, ἀλλὰ ἐστίασαν στὴ συνάντησι τῆς θεολογικῆς τους σκέψης καὶ στὸν διάλογο ποῦ προέκυψε ἀπὸ τὴ συνάντησι αὐτὴ μέσα στὸν ἐνιαῖο χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης.

Κατὰ τὶς δύο ἡμέρες τοῦ Συνεδρίου ἀναπτύχθηκαν 6 πυνκνὲς συνεδρίες, στὶς ὁποῖες μίλησαν 21 ὁμιλητές, 16 καθηγητὲς καὶ λέκτορες τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας καὶ 5 καθηγητὲς ἄλλων Τμημάτων τῆς ἡμεδαπῆς καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς. Τὸ Συνέδριο παρακολούθησαν καθηγητὲς τῶν δύο Τμημάτων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., θεολόγοι καθηγητὲς τῆς Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης καὶ σχολικοὶ σύμβουλοι, μεταπτυχιακοὶ καὶ προπτυχιακοὶ φοιτητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ ἀρκετοὶ ἐνδιαφερόμενοι ἀπὸ ἄλλους χώρους. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ κοινοῦ καὶ ὁ διάλογος ποῦ ἀκολουθοῦσε τὶς διαλέξεις τῶν εἰσηγητῶν ἐπιβεβαίωσε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος καὶ τῶν θέσεων ποῦ διατυπώθηκαν κατὰ τὶς συνεδρίες.

Τὴν ἔναρξιν τοῦ Συνεδρίου χαίρετῆσε ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης π. Δαμασκηνός, ἡ Ἀναπληρώτρια Πρύτανης τοῦ Α.Π.Θ. κ. Δέσπω Λιάλιου, ὁ Κοσμήτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Μιχαὴλ Τρίτος καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοι-

νωνικῆς Θεολογίας κ. Θεόδωρος Γιάγκου. Ἀκολούθησαν βυζαντινοὶ ὕμνοι ἀπὸ τὴ χορωδία τοῦ Τμήματος «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες» ὑπὸ τὴ διεύθυνσι τοῦ ἐπίκουρου καθηγητῆ τοῦ Τμήματος πρωτοπροσβύτερου Σπυρίδωνα Ἀντωνίου. Οἱ ὕμνοι περιελάμβαναν περικοπὲς ἀπὸ τὶς Ἐπιστολὲς τοῦ ἀποστόλου Παύλου μελοποιημένες ἀπὸ τὸν αἰμνηστο ἐπίσκοπο Κοζάνης Διονύσιο Ψαφριανό, καθὼς καὶ τροπάρια ἀφιερωμένα στοὺς δύο ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας.

Στὴ συνέχεια ἐκτυλίχθηκαν οἱ συνεδρίες, ποῦ ἀνέπτυξαν εἰδικὲς πτυχὲς τοῦ γενικοῦ θέματος τοῦ Συνεδρίου κατὰ ἕξι θεματικὲς ἐνότητες, ὡς ἑξῆς: Ἡ πρώτη συνεδρία εἶχε τὸ εἰσαγωγικὸ θέμα «Ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου Παύλου στὴ θεολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ» καὶ οἱ ὁμιλητὲς, μὲ τὴν προεδρία τοῦ Κοσμήτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., καθηγητῆ τῶν Σλαβικῶν καὶ λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν κ. Μιχαὴλ Τρίτου, ἀναφέρθηκαν στὶς βασικὲς ἐρμηνευτικὲς ἀρχὲς τοῦ Παλαμᾶ καὶ παρουσίασαν ἀντιπροσωπευτικὲς περιπτώσεις χρήσιμης καὶ ἐρμηνείας βιβλικῶν λόγων στὰ κείμενά του. Ἡ καθηγήτρια τῆς Ἐρμηνείας τῶν δογματικῶν καὶ συμβολικῶν κειμένων καὶ Ἀναπληρώτρια Πρύτανης τοῦ Α.Π.Θ. κ. Δέσπω Λιάλιου εἰσηγήθηκε τὸ θέμα «Ἡ πρόσληψι τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τὸν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ», κατὰ τὸ ὁποῖο παρουσίασε τὸν θεολογικὸ σχολιασμὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ σὲ χωρία τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης κ. Χρῆστος Οἰκονόμου εἰσηγήθηκε τὸ θέμα «Ἡ βιωματικὴ καὶ χαρισματικὴ ἐμπειρία ὡς κύριες θεολογικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ», μὲ τὸ ὁποῖο ἀνέδειξε

τή διπλή θεολογική μέθοδο του Παλαμά για την απόκτηση της θείας γνώσης, δηλαδή τη θεολογία και τη θεοπτία, ως τὸν καταλληλότερο τρόπο ἐρμηνείας τοῦ βιβλικοῦ κειμένου. Ἡ διαλεκτική μέθοδος, πού υποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν Βαρολάμ και τοὺς ἄλλους δυτικούς κυρίως ἐρμηνευτὲς θεολόγους, στηρίζεται στὶς κοινὲς ἔννοιες και τοὺς συλλογισμούς, ἐνῶ ἡ ἀποδεικτική, ὅπως ὀνομάζεται, μέθοδος τῆς θεοπτίας, πού υποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν Παλαμά και τοὺς ἄλλους πατέρες τῆς Ἀνατολῆς, στηρίζεται στὰ «ἔργα» και στὸν «βίον», δηλαδή στὴν ἐμπειρία τῆς ζωῆς, τῆς ἱστορίας και τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶναι στοιχεῖα ἀληθινὰ και ἀσφαλῆ. Ὁ ἀναπληρωτὴς καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς κ. Βασίλειος Τσίγκος στὴν εἰσήγησή του μὲ θέμα «Ἡ περιχώρηση στὴν Τριαδολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμά» ἀνέλυσε τὴ θεολογική ἔννοια τῆς περιχώρησης τῶν ἁγιοτριαδικῶν ὑποστάσεων, ἡ ὁποία προκύπτει ἀπὸ τὴν αὐτοαποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴ ζωσα ἐκκλησιαστική κοινότητα μέσῳ τῶν ἔργων τῆς φανέρωσής του στὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας. Στὴν τριαδολογία ἡ περιχώρηση ἀπορρέει ἀπὸ τὸν ἄρρητο τρόπο ὑπάρξεως τῶν τριῶν ὁμοουσίων και διακεκριμένων ὑποστάσεων και συνάμα τὸν ὑποδηλώνει. Ἡ ἐνότητα τῆς θείας φύσεως, ἢ, ἄλλως, ἡ ταυτότητα τῆς μιᾶς οὐσίας ἀποτελεῖ τὸ στερεὸ θεμέλιο τῆς περιχώρησης τῶν ὑποστάσεων στὴν ἐνδοτριαδική τους ζωή. Ἡ περιχώρηση τῶν ὑποστάσεων προβάλλει και διασώζει τόσο τὴ μοναδικότητα και ἐνότητα τοῦ Θεοῦ ὅσο και τὴν ἑτερότητα τῶν ὑποστάσεων, οἱ ὁποῖες αἰδίως ἀλληλοενπύρχουν, χωρὶς νὰ διαιροῦνται οὔτε νὰ ταυτίζονται.

Ἡ δευτέρα συνεδρία εἶχε θέμα «Ἡ οἰκουμενική διάσταση τῆς θεολογίας τοῦ

ἀποστόλου Παύλου» και οἱ ὁμιλητὲς, μὲ τὴν προεδρία τοῦ καθηγητῆ τῆς Καινῆς Διαθήκης κ. Χρήστου Οἰκονόμου, παρουσίασαν σχέσεις τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν μὲ τὴν ἑλληνιστική οἰκουμένη τῆς ἐποχῆς του, τὴν εἰδωλολατρική και τὴν ἰουδαϊκή, ἀλλὰ και ἐπιδράσεις τῆς διδασκαλίας του στὴν οἰκουμένη τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς και Δύσης τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων. Τὴ σχέση τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν μὲ τὴν ἑλληνική φιλοσοφία πραγματεύτηκε ὁ ἐπίκουρος καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς ἀρχαίας και βυζαντινῆς Φιλοσοφίας κ. Κωνσταντῖνος Μποζίνης μὲ τὴν εἰσήγησή του, «Παῦλος και Στοά». Σημειώθηκε, κατ' ἀρχὴν, ὅτι οἱ καταβολὲς τῆς σκέψης τοῦ ἀποστόλου θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὸ φιλελεύθερο πνευματικὸ περιβάλλον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τῆς Διασπορᾶς, ὁ ὁποῖος εἶχε δεχθεῖ τὴν ἐπίδραση τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἀφοῦ ἀναφέρθηκαν τὰ παραθέματα τῆς κλασικῆς γραμματείας πού συνυφαίνονται μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου στὴν ἐπιστολογραφία τῆς Καινῆς Διαθήκης, στὴ συνέχεια ἀναλύθηκαν οἱ κοινοὶ τόποι τῆς στωικῆς διδασκαλίας πού ἀπαντοῦν στὴν ὁμιλία τοῦ Παύλου στὸν Ἄρειο Πάγο τῶν Ἀθηνῶν και φανερώνουν τὸ φιλοσοφικὸ ὑπόβαθρο τῆς σκέψης τοῦ ἀποστόλου. Τέλος, παρουσιάσθηκαν ἐν συντομίᾳ χωρὶα τῶν Παύλειων ἐπιστολῶν, στὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονται στερεότερες ἰδέες τῶν στωικῶν, ὅπως ὁ κοσμοπολιτισμὸς ἢ ὁ κοινὸς νόμος, πού ζυμώνονται μὲ τὶς ἐπαγγελίες τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Τὴ σχέση μὲ τὴν ἰουδαϊκή παιδεία ἔδειξε ὁ καθηγητὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Στρασβούργου Dr Pierre Keith μὲ τὴν εἰσήγησή του «*Ecrites et exégèse: deux exemples d'intertextualité partagée dans l'épître aux Romains*

(Rm 1, 1-7 et Rm 13, 8-10), με την οποία παρουσίασε μία μορφή διακειμενικότητας σε δύο περικοπές από την προς Ρωμαίους Έπιστολή. Στα Ρωμ. 13, 8-10 (για τον νόμο της αγάπης) και 1, 1-7 (για τον υιό του Θεού) ο απόστολος ανατρέχει κάθε φορά σε δύο διαφορετικά χωρία της Παλαιάς Διαθήκης, τα οποία συσχετίζει και έρμηνεύει χρησιμοποιώντας αναγνωρισμένους ιουδαϊκούς κανόνες έρμηνείας της Βίβλου, για να προτείνει με βάση αυτά τη δική του έρμηνεία. Με τον τρόπο αυτό δημιουργεί μία γέφυρα έμπιστοσύνης με τους παραλήπτες του, οι όποιοι ήταν οικείοι με τις ιουδαϊκές παραδόσεις, και τους δίνει τη δυνατότητα να οικειοποιηθούν τα λόγια του μέσα στο κλίμα του άμοιβαίου σεβασιού.

Η επίδραση του Παύλου στη χριστιανική οίκουμένη των ύστεροβυζαντινών χρόνων παρουσιάστηκε με τις δύο έπόμενες εισήγησεις. Η εισήγηση της αναπληρωτριάς καθηγήτριας των Αρχαιοελληνικών της Ίουδαϊκής και Χριστιανικής γραμματείας κ. Άνας Κόλτσιου-Νικήτα, «Άπό την οικουμενική θεολογία στη φιλενωπική διαλεκτική», έδειξε πώς ο βυζαντινός λόγιος Δημήτριος Κυδώνης προσέλαβε κείμενα του άποστόλου Παύλου και τα ένέταξε στη φιλενωπική συλλογιστική του, ώστε να ύπηρετήσουν την πολιτική της ένωσης που έγκροσωπούσε. Ως παράδειγμα ανέφερε τον σχολιασμό του Κυδώνη για δύο Παύλειες εικόνες που ανακαλούν στον άναγνώστη τα θεολογικά ζητήματα της εποχής και προκαλούν την άναπαύρισή του: την εικόνα του σώματος, που στηρίζεται στην ένότητα όλων των μελών και την εικόνα του εσόπτρου, που ύποβάλλει το θέμα της θεοπτίας. Η εισήγηση του έπίκουρου καθηγητή της Ίστορίας Δογμάτων

πρωτοπρεσβύτερου Χρήστου Βλαχάβα-Φιλώτη, «Η έρμηνεία του χριστολογικού ύμνου της προς Φιλιππησίους Έπιστολής του άποστόλου Παύλου από τον άγιο Ίλάριο Πικταβίου», παρουσίασε την έρμηνεία του χωρίου Φιλ. 2, 6-11, γνωστού ως χριστολογικού ύμνου, από έναν άγιο της Δύσης, τον άγιο Ίλάριο. Βασική έρμηνευτική άρχη του Ίλαρίου είναι η σχέση μεταξύ Ευάγγελίων και διδασκαλίας του Παύλου, την οποία ο Ίλάριος θεωρεί θεμελιώδη για την έρμηνεία της πίστης. Ο χριστολογικός ύμνος έρμηνεύεται κυρίως στο όγδοο βιβλίο του έργου του άγιου De Trinitate, το όποιο γράφτηκε με σκοπό την άντιμετώπιση της άρειανικής αίρεσης, και ως εκ τούτου ο ύμνος έρμηνεύεται με μία καθαρά άντιαιρετική προοπτική.

Το θέμα της τρίτης, άπογευματινής, συνεδρίας ήταν «Η κοινωνική διάσταση της Παύλειας και της ήσυχαστικής θεολογίας» και οι όμιλητές, με πρόεδρο τον αναπληρωτή Πρόεδρο του Τμήματος, καθηγητή της Έκκλησιαστικής Ίστορίας κ. Κωνσταντίνο Χρήστου, αναφέρθηκαν στην επίδραση Παλαμικών και Παύλειων θεολογικών θέσεων σε πρόσωπα και πράγματα του πολιτικο-κοινωνικού βίου. Στην άρχη ο λόγος δόθηκε στον καθηγητή της Ίστορίας της Έκκλησίας του Ίνστιτούτου Όρθόδοξης Θεολογίας «Άγιος Σέργιος» στο Παρίσι, Μ. Joost van Rossum, μαθητή του Meyendorff και διακεκριμένο παλαμιστή, η εισήγηση του όποιου είχε προγραμματισθεί για την εισαγωγική, έναρκτήρια συνεδρία, αλλά δεν πραγματοποιήθηκε τότε λόγω καθυστέρησης της πτήσης του στη Θεσσαλονίκη. Το θέμα του, «La théologie de Saint Grégoire Palamas (comment comprendre la distinction entre “essence” et “énergies” divines)», άφορούσε στην ουσία

της θεολογίας του ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, τὴν ὁποία ἐξέθεσε μὲ θαυμαστὴ γνῶση, ἐμβάθυνση καὶ συνοχή, σὲ πλοκή μὲ τὴ βιογραφία τοῦ ἁγίου καὶ τὴ βιβλιογραφία γιὰ τὸν ἅγιο. Ἡ θεολογία τοῦ Παλαμᾶ δὲν ἦταν μία νέα διδασκαλία ἀλλὰ ἦταν μία σύνθεση τῆς θεολογίας τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε ἦταν ἓνα ἰδιαίτερο θεολογικὸ σύστημα, ἀλλὰ ἦταν ἀπόρροια τοῦ Ἠσυχασμοῦ, ποὺ ὑπερασπιζόταν τὴ διδασκαλία τῶν πατέρων περὶ θεώσεως ὡς σκοποῦ τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ θεολογία τοῦ Παλαμᾶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ὑπόσχεση ποὺ δίνεται στὸ Εὐαγγέλιο γιὰ τὴν ἔλευση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία φανερῶνεται στὴ μυστηριακῆ ζωῆ τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν πνευματικὴ ζωὴ ὄλων τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ συμμετοχὴ στὰ μυστήρια μποροῦν, κατὰ τὶς δυνατότητές τους ὁ καθένας, νὰ γίνονται μέτοχοι τῆς θείας χάριτος.

Στὴ συνέχεια, οἱ εἰσηγητὲς παρουσίασαν ὄψεις κοινωνικῆς ἀναφορᾶς τῆς θεολογίας τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ λέκτορας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας τῆς ὑστεροβυζαντινῆς περιόδου κ. Σουλτάνα Λάμπρου μὲ τὴν εἰσηγήσή της, «Ἡ παρουσία τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ στὴ θεολογικὴ σκέψη τοῦ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου», ἔδειξε ὅτι ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγος εἶχε δεχθεῖ ἔντονη ἐπίδραση τῆς διδασκαλίας τοῦ Παλαμᾶ, ὅπως φαίνεται σὲ ἀναφορές του σὲ θέματα διάκρισης οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν, τάξης στὴν Ἁγία Τριάδα, θείας καὶ ἀνθρώπινης σοφίας. Σὲ σχέση μὲ αὐτὴ τὴν ἐξάρτηση μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ καὶ ἡ πληθωρικὴ παρουσία καὶ ὁ συνεχῆς ὑπομνηματισμὸς τοῦ μυστικότερου τῶν ἀποστόλων Παύλου στὸ ἔργο τοῦ Μανου-

ήλ, ὥστε Παλαμᾶς καὶ Μανουὴλ νὰ ἀνάγονται στὸν Παῦλο. Ὁ ἐπίκουρος καθηγητὴς τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Χριστιανισμοῦ κ. Κωνσταντῖνος Κωτσιόπουλος στὴν εἰσήγησή του «Ἐκκλησία καὶ κοινωνία κατὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο καὶ τὸν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ», ἀνέλυσε τὴ σχέση μεταξύ Ἐκκλησίας καὶ κοινωνίας, σύμφωνα μὲ τὶς θέσεις τῶν δύο ἁγίων, καὶ διέκρινε τὶς διαφορὲς καὶ τὰ ὅρια τους. Μὲ βάση αὐτὰ τεκμηρίωσε τὶς πνευματικὲς ἐπιρροὲς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος στὴν ἀντιμετώπιση τῶν θεσμικῶν κρίσεων. Τὸ εἰδικὸ καὶ πάντοτε ἐνδιαφέρον ζήτημα τοῦ μισθοῦ τῶν κληρικῶν ἔθεσε ὁ λέκτορας τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου κ. Δημήτριος Νικολακάκης μὲ τὴν εἰσηγήσή του, «Ἡ διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου γιὰ τὸν βιοπορισμὸ τοῦ κλήρου», κατὰ τὴν ὁποία ἐξέτασε τὶς θέσεις τοῦ ἀποστόλου στὸ ζήτημα τῆς συντήρησής του ἀπὸ τὶς ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες ποὺ ἴδρουε. Ὁ ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἀσκοῦσε, παράλληλα μὲ τὸ ἱεραποστολικὸ του ἔργο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σκηνοποιοῦ, στὸ πλαίσιο τῆς ἐπιτυχοῦς ἔκβασης τῆς ἀποστολῆς του στὰ ἔθνη υἰοθέτησε τὴ δυνατότητα ποὺ τοῦ παρέιχε ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ νὰ λειτουργεῖ ἐλεύθερα, καὶ ἄλλοτε νὰ δέχεται τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν πιστῶν, ἄλλοτε νὰ καλύπτει τὶς βιοτικὲς του ἀνάγκες μὲ τὴν προσωπικὴ του ἐργασία. Σύμφωνα μ' αὐτὰ, ἡ μέριμνα γιὰ τὸν βιοπορισμὸ τῶν κληρικῶν εἶναι χρέος τῶν πιστῶν, ἀλλὰ οἱ κληρικοὶ ἔχουν τὴν ἐλευθερία νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ αὐτὸ τὸ δικαίωμα καὶ νὰ ἀσκήσουν ἓνα προσῆκον ἐπάγγελμα.

Κατὰ τὴν τέταρτη, ἀπογευματινὴ, συνεδρία μὲ θέμα «Ἡ μαρτυρία τῶν εἰκαστικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν μνημείων» καὶ πρόεδρο τὴ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου

Ἀποστόλου Παύλου, ἀναπληρώτρια καθηγήτρια κ. Κυριακούλα Παπαδημητρίου, παρουσιάσθηκαν πληροφορίες αἰσθητικές καὶ πολεοδομικές σχετικές μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τὴ δράση τῶν δύο ἁγίων πὺν ἀπασχολοῦν τὸ Συνέδριο. Ὁ λέκτορας τῆς Αἰσθητικῆς τῆς θείας λατρείας κ. Τρύφωνας Τσομπάνης εἰσηγήθηκε τὸ θέμα «Τελείωση καὶ θέωση: εἰκαστική καὶ αἰσθητική προσέγγιση», κατὰ τὸ ὁποῖο ἀνέπτυξε πῶς ἡ θεολογία τοῦ φωτὸς ἐπηρεάζει ὄχι μόνον τὴ ζωὴ τῶν ἁγίων ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τους, καί, στὴ συνέχεια, τὴν ἀποτύπωση τῶν ἔργων τους μέσα στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὴ ναοδομία καὶ φτάνοντας ὡς τὴν εἰκόνα τὸ φῶς παίζει ἕναν κυρίαρχο ρόλο, ὄχι μόνον ὡς μέσο ἀγωγῆς καὶ συνέργειας στὴ σωτηρία, ἀλλὰ καὶ ὡς δύναμη μεταμορφωτική, ὥστε ἡ τέχνη νὰ γίνεται πλέον σημεῖο τοῦ Παραδείσου. Μὲ τὴν παρουσίαση εἰκόνων καταδείχθηκε πῶς οἱ ἁγιογράφοι ἀπέδωσαν καὶ ἀποτύπωσαν τὴ θέωση τῶν ἁγίων καὶ τὴ μετοχὴ τους στὸ ἄκτιστο θεῖο φῶς μέσω τῆς μελετημένης σύνθεσης τῶν χρωμάτων καὶ τῆς κατάλληλης θέσης τους στὴν ἁγιογράφιση, ὥστε νὰ ἀναδεικνύονται ἀπὸ τὸν φυσικὸ φωτισμὸ τοῦ χώρου. Ἡ Δρ Ἀρχαιολογίας, διδάσκουσα στὸ Διεθνὲς Πανεπιστήμιο τῆς Ἑλλάδας καὶ προῖσταμένη τοῦ Γραφείου Ἐπιστημονικῆς Ἐρευνας στὸ Εὐρωπαϊκὸ Κέντρο Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν κ. Φλώρα Καραγιάννη, στὴν εἰσήγησή της «Ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη τοῦ Παύλου στὴ Θεσσαλονίκη τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ. Τοπογραφικὲς παρατηρήσεις», ἔδειξε τὴ ρωμαϊκὴ Θεσσαλονίκη τῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων μέσα ἀπὸ ἀνασκαφικὰ εὐρήματα πὺν μαρτυροῦν γιὰ τὴν ἀκμάζουσα λατεία ἑλληνικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν θεοτήτων, τὴν πολὺ ἐνδιαφέρου-

σα λατεία τοῦ Θεοῦ Ὑψίστου, ἀλλὰ καὶ τὴν πολὺ σημαντικὴ καὶ διαδεδομένη λατεία τῆς Ρώμης καὶ τοῦ αὐτοκράτορα. Μέχρι σήμερα σώζονται κατάλοιπα ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ τεῖχη, ἀπὸ τὸ πραιτώριο, τὶς θέρες, ἀπὸ ἰδιωτικὲς οἰκίες· ὡστόσο, ἡ θέση τῆς συναγωγῆς δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπιβεβαιωθεί. Παρουσιάστηκε, ἐπίσης, ἡ Θεσσαλονίκη τοῦ 14ου αἰῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖο στὴν πόλη οἰκοδομήθηκαν λαμπροὶ ναοὶ - καθολικὰ μοναστηριῶν, λειτούργησαν σημαντικὰ ζωγραφικὰ ἐργαστήρια μὲ ἐκπροσώπους τῆς Μακεδονικῆς Σχολῆς καὶ ἐργάστηκαν ψηφοθέτες πὺν διακόσμησαν μὲ περίφημα ψηφιδωτὰ τους ναοὺς.

Τὸ θέμα τῆς πέμπτης, προεινῆς, συνεδρίας ἦταν «Ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν ἁγίων στὴν πράξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς» καὶ οἱ ὁμιλητές, μὲ τὴν προεδρία τοῦ Προέδρου τοῦ Τμήματος καθηγητῆ κ. Θεοδώρου τοῦ Τμήματος καθηγητῆ κ. Θεοδώρου Γιάγκου, ἀναφέρθηκαν σὲ ἐπιπτώσεις τῆς θεολογίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ στὴ λειτουργικὴ καὶ μοναστικὴ, ὁμιλητικὴ καὶ κηρυκτικὴ, διδασκτικὴ καὶ συγγραφικὴ, καὶ ἀκόμη στὴν ἐκδοτικὴ δραστηριότητα μέσα στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο. Ἡ εἰσήγηση τοῦ ἐπικουρου καθηγητῆ τῆς Λειτουργικῆς ἀρχιμανδρίτη Νικόδημου Σκρέττα-Πλεξίδα, «Ἡ νοερὰ ἀδιάλειπτος προσευχὴ. Ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο στὸν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ», ἔδειξε ὅτι βάση τῆς νοερᾶς ἀδιάλειπτης προσευχῆς ἀποτελέσαν ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου Παύλου *ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε παράλληλα* μὲ τὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη καὶ τὴν εὐχαριστιακὴ μετοχὴ. Θεῖα εὐχαριστία καὶ ἀδιάλειπτη προσευχὴ ὑπῆρξαν οἱ καταλύτες τῆς λογικῆς λατρείας ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ μέχρι τὴν ἡσυχαστικὴ κίνηση καὶ ἐξασφαλίζουν τὴν ἀπλανῆ θεολογία τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἐν

τῶ κόσμῳ πιστῶν μέσα στην ὀρθόδοξη παράδοση. Ἡ εἰσήγηση τοῦ ἐπίκουρου καθηγητῆ τῆς Λειτουργικῆς πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη, «Ἀναφορὲς σὲ χωρία τοῦ ἀποστόλου Παύλου στὸ Κυριακοδρόμιο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ», ἀναζήτησε ἂν καὶ κατὰ πόσο ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἐρμηνεύοντας τὶς εὐαγγελικὲς περικοπὲς τοῦ ἑνιαυτοῦ, μὲ ἐξαιρέση τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν, ἀναφέρεται στὴ βασικὴ του διδασκαλία γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ, ποῦ ὀρίζεται μὲ τὸ σχῆμα: κάθαρση, φωτισμός, θέωση. Ἡ ἔρευνά του κατέδειξε ὅτι ὁ ἅγιος ἀναφέρεται πολὺ συχνὰ σ' αὐτὴν τὴ διδασκαλία καὶ μάλιστα παραπέμπει, γιὰ συγκεκριμένους λόγους κάθε φορά, σὲ 140 περίπου χωρία τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, μὲ ἰδιαίτερη προτίμηση στὶς Ἐπιστολὲς πρὸς Ῥωμαίους, Α' πρὸς Κορινθίους καὶ πρὸς Ἑβραίους.

Ἡ ἐπίκουρη καθηγήτρια τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας τῶν μετὰ τὴν Ἄλωση χρόνων κ. Ἄννα Καραμανίδου στὴν εἰσήγησή της, «Ἡ ἐπίδραση τῆς θεολογίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ στὴν ἐρμηνεία τῶν Παύλειων Ἐπιστολῶν ἀπὸ τὸν ἅγιο Νικόδημο Ἄγιορείτη» ἐπεσήμανε ὅτι ὁ ἅγιος Νικόδημος ὡς φορέας τῆς μακροαίωνης καὶ συνεχοῦς ἁγιορείτικης παραδόσεως δεῖχνει μία προτίμηση στοὺς ἡσυχαστές, νηπτικούς καὶ φιλοκαλικούς πατέρες, καὶ ἰδιαίτερα τὸν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ, τὰ ἔργα τοῦ ὁποίου, μάλιστα, εἶχε φροντίσει νὰ συλλέξει, νὰ ὑπομνηματίσει καὶ νὰ προωθήσει πρὸς ἔκδοση στὴ Βιέννη, μὲ ἄγνωστο, δυστυχῶς, ἀποτέλεσμα. Ἡ μελέτη τοὺς ὑπῆρξε γιὰ τὸν Νικόδημο ἓνας ἀσφαλῆς ἐρμηνευτικὸς δρόμος, γιὰ νὰ προσεγγίσει, καὶ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἡσυχαστικῆς θεολογίας, συγκεκριμένα χωρία

τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου. Ἐξετάζοντας ὡς παράδειγμα θέματα δογματικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας ἐντοπίσθηκαν καὶ σχολιάσθηκαν σημεῖα, στὰ ὁποῖα συναντῶνται οἱ τρεῖς κορυφαῖοι θεολόγοι τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, Παῦλος-Παλαμᾶς-Νικόδημος, ποὺ συνδέουν τὴν ἀποστολικὴ μὲ τὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ παράδοση. Ὁ ὑποψήφιος Δρ Θεολογίας κ. Δημοσθένης Κακλαμάνος, «Γρηγόριος μοναχός: ἓνας ἡσυχαστῆς συντάκτης μίας ἁγιορείτικης συλλογῆς», σχολίασε ἐκδοτικὰ τὴν ἐπτάτομη συλλογὴ ἀποκαλούμενη Πανηγυρικὸ τοῦ μοναχοῦ Γρηγορίου, ἐνὸς γραφέα, ἡ βιβλιογραφικὴ δραστηριότητα τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὴ ἀπὸ χειρόγραφα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ι.Μ. Βατοπεδίου. Παρουσιάσθηκαν τὰ κωδικολογικὰ στοιχεῖα τῶν ἐπτὰ χειρογράφων, τὰ περιστατικὰ συγκρότησης τῆς συλλογῆς, τὰ κριτήρια τῶν συμπεριληφθέντων κειμένων, τὰ πρότυπα καὶ οἱ πηγὲς ποὺ ὁ μοναχὸς Γρηγόριος ἔλαβε ὑπ' ὄψη του γιὰ τὴ σύνθεσή της, ἀλλὰ καὶ ἡ θέση ποὺ αὐτὴ κατέχει στὴν ἱστορία τῶν χειρογράφων τῶν Ἀθωνικῶν ἀγιολογικῶν καὶ ὁμηλικῶν συλλογῶν.

Ἡ ἕκτη, καταληκτικὴ συνεδρία ἔφερε τὸ θέμα «Σύγκλιση ἐρμηνευτικῶν ὀριζόντων στὴν ὀρθόδοξη παράδοση» καὶ μὲ πρόεδρο τὴν ἀναπληρώτρια καθηγήτρια κ. Ἄννα Κόλτσιου-Νικήτα μελέτησε χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ποὺ φανερῶνουν τὴ δημιουργικὴ συνάντηση ἐρμηνευτικῶν προσλήψεων τῶν πρώτων ἐρμηνευτῶν μὲ τὴν ἐρμηνευτικὴ πρόσληψη τῶν μεταγενεστέρων καὶ τὴ γόνιμη ἀνανέωση τῆς κατανόησης τῶν Γραφῶν στὸν ἐκάστοτε ἱστορικὸ χρόνο μέσα στὴν ὀρθόδοξη παράδοση. Μὲ τὴν εἰσήγηση τοῦ καθηγητῆ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ Προέδρου τοῦ Τμήματος κ. Θεοδώρου Γιάγκου, «Ὁ βι-

βλικός ήσυχασμός μέσα από τη λειτουργικο-κανονική πράξη», παρουσιάστηκε ή σημαντική θέση που είχε ή μελέτη της Γραφής στην άσκηση των μοναχών, καθώς μαρτυρείται ότι ή ανάγνωση του βιβλικού κειμένου έναλλάσσονταν με την προσευχή κατά τακτά διαστήματα, με τρόπο που άφ' ενός να αναγινώσκεται όλο τó βιβλικό κείμενο σέ θέση και στη θέση της προσευχής, άφ' έτέρου να τροφοδοτείται και να καθοδηγείται ή προσευχή από τη θεολογία του βιβλικού κειμένου. Η μαρτυρία που αναλύθηκε προέρχεται από τó *Λειμωνάριον* του Μόσχου, όπως αυτή διασώθηκε στίς *Έρμηνείες των Έντολών του Κυρίου* του Νίκωνα Μαυρορείτη (Λόγος 29). 'Ο αναπληρωτής καθηγητής της Άγιολογίας και Διευθυντής του Κέντρου Άγιου Δημητρίου και Άγιου Γρηγορίου Παλαμά κ. Συμεών Πασχαλίδης, στην εισήγησή του «'Ο έσχατογενής άπόστολος. Η εικόνα του άποστόλου Παύλου σέ έργα της Παλαιολόγειας περιόδου», ανέλυσε και σχολίασε τόν τρόπο με τόν όποιο κείμενα της έποχής του Παλαμά αναφέρονταν και ίχνογραφοΰσαν τó πρόσωπο του άποστόλου, επανερμηνεύοντάς τον μέσα στο δικό τους θεολογικό πλαίσιο. Έπισημανε την ίσχυή έγκωμιστική γραμματεία της Παλαιολόγειας περιόδου για τó πρόσωπο του Άποστόλου των έθνών και έπικεντρώθηκε στην παρουσίαση των δύο σημαντικότερων κειμένων, του Λόγου του Παλαμά που έντάχθηκε στο Όμιλιάριό του και μίας μικρής αλλά έξαιρετικά ένδιαφέρουσας πραγματείας του πατριάρχη Γενναδίου Σχολαρίου, όπου αναπτύσσεται με διαλεκτικό τρόπο ή μείζων παρουσία του Παύλου μεταξύ των άποστόλων και των άγιων, άκολουθώντας τυπολογικά τó πρότυπο του έσχατογενοΰς Βενιαμίν.

Η αναπληρώτρια καθηγήτρια της Καινής Διαθήκης και Διευθύντρια του Κέντρου Άποστόλου Παύλου κ. Κυριακούλα Παπαδημητρίου με την εισήγησή της, «Η άτέλεστη τελειότητα του χριστιανού: μία διακειμενική διαδρομή της Παύλειας έννοιας», παρουσίασε τη σημασία της λέξης «τέλειος» διαχρονικά από την αρχαία έλληνική περίοδο έως την έλληνιστική και ρωμαϊκή, έξέτασε συγχρονικά με τά κείμενα της έποχής τη σημασία της μέσα στο Παύλειο corpus και στην προς Έβραίους Έπιστολή, έπισημαίνοντας τη διακειμενική σχέση της με την παλαιοδιαθηκική έννοια, και ανέλυσε τόν όρισμό της άτέλεστης σέ αυτόν τόν κόσμο τελειότητας, την όποία ό άπόστολος ταυτίζει με την ένωση με τόν Χριστό έν μυστηρίω και έπ' έσχάτους. Συνεχίζοντας τη διακειμενική διαδρομή της αυτή ή κατά Παύλο τελειότητα συναντάται άργότερα στα κείμενα των ήσυχαστών, όπως του Συμεών του Νέου Θεολόγου, ως ολοκληρωτική, οιονεί έρωτική ένωση του χριστιανού με τόν Κύριο του στο μυστήριο της Θείας Εϋχαριστίας. Η εισήγηση του Dr Alexis Torrance, έπίκουρου καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Notre Dame της Άμερικής, «Πού σοφός; Interpreting Paul on wisdom in Gregory Palamas and Nicolas Cabasilas», μελέτησε τίς έρμηνείες του Παλαμά και του Καβάσιλα στα Παύλεια χωρία για την σοφία. 'Ο εισηγητής έπισημανε ότι ή κοσμική σοφία δέν θεωρούνταν άπόβλητη από τούς Ήσυχαστές, αλλά χρήσιμη εφόσον λειτουργούσε στο πλαίσιο της έν Χριστώ άγωγής των πιστών. Έπιπλέον, ανέλυσε τά στοιχεία εκείνα που δείχνουν μία συμπίεση των θέσεων του Παλαμά και του Καβάσιλα στο έν λόγω ζήτημα, γεγονός που έπιμαρτυρεί τη θεολογική τους σχέση, σέ αντίθεση προς όσους έχουν ύποστηρίζει

κατά τὸ παρελθὸν τὴν ἀντιπαλαμικὴ θεολογικὴ στάση τοῦ Καβάσιλα.

Τὸ Συνέδριο ἐκλείσει ὁ καθηγητὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης κ. Χρήστος Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος ἐπεσήμανε τὸ πρωτότυπο καὶ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀκαδημαϊκὴ κοινότητα περιεχόμενό του καὶ τὴν ἀξιόλογη συνεισφορά του στὴν ἔρευνα γιὰ τὴν ὀρθόδοξη ἐρμηνευτικὴ παράδοση. Τὸ Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας γιὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο καὶ τὸν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ μὲ τὴν πληθωρικὴ συμμετοχὴ τῶν ἐιδικῶν ἐπιστημόνων καὶ μὲ τὴν πρωτοτυπία τῶν ἐξειδικευμένων εἰσηγήσεων ἐργάσθηκα κατὰ δύναμη γιὰ τὴν καλλιέργεια μιᾶς ἐρμηνευτικῆς προσέγγισης, πού συνδυάζει τὴ βιβλικὴ μὲ τὴν πατερικὴ θεολογία, διατηρώντας τὸν ἰδιαίτερο χαρακτήρα τοῦ καθενὸς κλάδου ἀλλὰ καὶ ἀξιοποιώντας τὴν ἐνιαία ὀρθόδοξη ἐρμηνευτικὴ παράδοση. Καὶ μὲ τὶς ἐργασίες του ἀνέδειξε

τὴν ἀδιάπτωτη συνέχεια καὶ τὸν σύμφωνο διάλογο τῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἕως τὴν ἡσυχαστικὴ ἐποχὴ καὶ μέχρι σήμερα μέσα στὸν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας.

Κυριακούλα Παπαδημητρίου,
Ἀναπληρώτρια Καθηγήτρια,
Διευθύντρια τοῦ Κέντρου
Ἀποστόλου Παύλου

ΜΑΡΤΙΟΣ 2014: Βόλος

Ἡ Ἀκαδημία Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου ξεκίνησε στίς 29 τοῦ μηνὸς σειρὰ διαλέξεων πού σχετίζονται μὲ θέματα πού ἀφοροῦν τὴ συνάντηση τῆς Θεολογίας μὲ τὴν Ψυχολογία. Τὸ γενικὸ θέμα τῆς πρώτης συνάντησης ἦταν «Δέσμοι τῆς ἀνάγκης γιὰ ἔλεγχο», καὶ ὁμιλητὲς ἦταν ὁ π. Βαρνάβας Γιάγκου («Φόβος θανάτου καὶ καθημερινὰ ἀγχη») καὶ ὁ Δημήτριος Καραγιάννης («Ἡ συνδρομὴ τῆς οἰκογένειας στὴ γένεση καὶ τὴν διαχείριση τοῦ ἀγχους»).

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΜΑΡΤΙΟΣ 2014: Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Κωνσταντινούπολη

Ἀπὸ τὶς 6 ἕως τὶς 9 τοῦ μηνὸς πραγματοποιήθηκε κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, ἑκτακτὴ Σύναξις τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (Πατριαρχείων, καὶ Αὐτοκεφάλων) στὸ Φανάρι. Στὴ συνέχεια παρατίθεται τὸ κοινὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Συνάξεως.

Εἰς τὸ Ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, οἱ Προκαθη-

μενοι τῶν Ἁγιοτάτων Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ὁρθοδόξους πιστούς, τοὺς ἀνὰ τὸν κόσμον ἀδελφούς χριστιανούς καὶ πρὸς πάντα ἄνθρωπον καλῆς θελήσεως, εὐλογίαν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀσπασμὸν ἀγάπης καὶ εἰρήνης.

«Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν μνεῖαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-

στοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν» (Α΄ Θεσ. α΄ 2-4).

1. Συνελθόντες διὰ τῆς χάριτος τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ, τῆ προσκλήσει τοῦ τῆς Κωνσταντίνου Πόλεως Ἀρχιεπισκόπου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου ἐν Φαναρίῳ, μεταξύ 6ης καὶ 9ης Μαρτίου 2014, συνεσκέφθημεν ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ περὶ τῶν ἀπασχολούντων σήμερον τὴν Ἀγιωτάτην ἡμῶν Ἐκκλησίαν ζητημάτων. Συλλειτουργοῦντες τῷ Κυρίῳ ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατὰ τὴν εὐσημον καὶ μεγαλώνυμον ταύτην Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀπευθύνομεν πρὸς ὑμᾶς λόγον ἀγάπης, εἰρήνης καὶ παρακλήσεως. Ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ἐν τῷ κόσμῳ παροικοῦσα, βιώνει καὶ αὕτη τὰς προκλήσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐκάστης ἐποχῆς. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, πιστὴ εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, εὐρίσκειται εἰς διαρκῆ διάλογον μετὰ τῆς ἐκάστοτε ἐποχῆς, συμπάσχει μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ συμμερίζεται τὴν ἀγωνίαν των. «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἐβρ. ιγ΄ 8-9). Οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ προκλήσεις τῆς ἱστορίας εἶναι ἰδιαίτερος ἔντονος εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἀμέτοχοι εἰς αὐτὰ ἢ ἀδιάφοροι ἀπέναντί των. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν συνήλθομεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ διὰ νὰ ἐγκύψωμεν εἰς τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ προβλήματα τὰ ὅποια ἀντιμετωπίζει σήμερον ἡ ἀνθρωπότης. «Ἐξῶθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβοι» (Β΄ Κορ. ζ΄ 6)· οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Ἀποστόλου ἰσχύουν καὶ σήμερον.

2. Ἀναλογιζόμενοι τὴν ὁδὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνά τὸν κόσμον, ἐκφράζομεν τὴν συμπάθειάν μας διὰ τὸ μαρτύριον καὶ τὸν θαυμασμόν μας διὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν

χριστιανῶν ἐν τῇ Μέσῃ Ἀνατολῇ, Ἀφρική καὶ ἀλλαγῇ τῆς γῆς. Φέρομεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸ διπλὸν αὐτῶν μαρτύριον: περὶ τῆς πίστεώς των ὡς καὶ περὶ τῆς διαφυλάξεως τῆς ἱστορικῆς των σχέσεως μετὰ ἀνθρώπων ἄλλων θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. Καταγγέλλομεν τὴν ἀναταραχὴν καὶ τὴν ἀστάθειαν αἱ ὅποια ὠθοῦν τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν γῆν, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἔνθεν διεδόθη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα. Συμπάσχομεν μετὰ πάντων τῶν θυμάτων τῆς ἐν Συρίᾳ τραγωδίας. Καταδικάζομεν πᾶσαν μορφήν τρομοκρατίας καὶ θρησκευτικῆς ὕβρεως. Ἡ ἀπαγωγὴ τῶν Μητροπολιτῶν Παύλου καὶ Ἰωάννου, ἄλλων κληρικῶν, ὡς καὶ τῶν μοναζουσῶν τῆς ἐν Μααλούλα Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Θέκλης, ἀποτελεῖ χαίνουσαν πληγὴν καὶ ζητοῦμεν τὴν ἄμεσον ἀπελευθέρωσίν των.

Ἀπευθύνομεν ἔκκλησιν εἰς πάντα ἐμπλεκόμενον πρὸς ἄμεσον κατάπαυσιν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἑδραίωσιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ περιοχῇ διὰ τοῦ διαλόγου. Οἱ ἐν Μέσῃ Ἀνατολῇ χριστιανοὶ ἀποτελοῦν τὴν ζύμην τῆς εἰρήνης. Εἰρήνη διὰ πάντα ἄνθρωπον σημαίνει ἐπίσης εἰρήνη διὰ τοὺς χριστιανούς. Στηρίζομεν τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν διακονίαν αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ τὰς προσπαθείας αὐτοῦ διὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς περιοχῆς καὶ τὴν παλιννόστησιν τῶν προσφύγων.

3. Ἐνθέρμως προσευχόμεθα ὑπὲρ τῆς διεξαγωγῆς εἰρηρικῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῆς ἐν προσεσχῇ καταλλαγῆς πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς ἐν Οὐκρανίᾳ συνεχιζομένης κρίσεως. Καταδικάζομεν τὰς ἀπειλὰς βιαιᾶς καταλήψεως Ἱερῶν Μονῶν καὶ Ναῶν καὶ προσευχόμεθα διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν

ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν σήμερον εὐρισκομένων ἐκτὸς τῆς κοινωρίας μετὰ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας.

4. Ἡ παγκόσμιος οικονομικὴ κρίσις ἀποτελεῖ θεμελιώδη ἀπειλὴν διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τοπικὸν καὶ παγκόσμιον ἐπίπεδον. Αἱ συνέπειαι αὐτῆς εἶναι ἐμφανεῖς εἰς ἅπαντα τὰ στρώματα τῆς κοινωρίας, ἔνθα ἀπουσιάζουν ἀξία ὡς ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ προσώπου, ἡ ἀδελφικὴ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ δικαιοσύνη. Τὰ αἷτια τῆς κρίσεως ταύτης δὲν εἶναι ἀμιγῶς οικονομικά. Εἶναι καὶ πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς φύσεως. Ἄντὶ τοῦ συσχηματισμοῦ πρὸς τὰ παγκόσμια εἶδωλα τῆς ἰσχύος, τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς φιληδονίας, ἐξαιρούμεν τὴν ἀποστολήν μας νὰ μεταμορφώσωμεν τὸν κόσμον, ἐφαρμόζοντες τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης. Συνεπεία τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας, πολλοὶ ἄνθρωποι ὑποτιμοῦν τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ἀδιαφοροῦντες νὰ διακρίνουν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἐλαχίστους τῶν ἀδελφῶν μας (πρβλ. Ματθ. κε', 40, 45), πολλοὶ δὲ παραμένουν ἀδιάφοροι ἔναντι τῆς πτωχείας, τῆς δόνης καὶ τῆς βίας, αἱ ὁποῖαι μασιζοῦν τὴν ἀνθρωπότητα.

5. Ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νὰ ἀρθρώσῃ τὸν προφητικὸν τῆς λόγον. Ἐκφράζομεν τὴν εἰλικρινῆ ἡμῶν ἀνησυχίαν διὰ τὰς τοπικὰς καὶ παγκοσμίους τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπαξιῶνουν καὶ διαβιβρώσκουν τὰς ἀρχὰς τῆς πίστεως, τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τὸν θεσμόν τοῦ γάμου καὶ τὸ δῶρον τῆς δημιουργίας. Ὑπογραμμίζομεν τὴν ἀναμφισβήτητον ἱερότητα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπὸ τῆς συλλήψεως μέχρι τοῦ φυσικοῦ θανάτου. Ἀναγνωρίζομεν τὸν γάμον ὡς ἔνωσιν ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἡ ὁποῖα εἰκονίζει τὴν ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ

καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του. Ἀποστολὴ ἡμῶν εἶναι ἡ διαφύλαξις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ὡς οἰκονόμων καὶ οὐχὶ ὡς κατόχων αὐτοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς προτρέπομεθα τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἡμῶν νὰ ἐπιδείξουν πνεῦμα μετανοίας, νὰ βιώσουν τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν συγχωρητικότητα, καταθέτοντες εἰς τὴν κοινωρίαν μαρτυρίαν περὶ τῶν πάντοτε ἐπικαίρων διδαγμάτων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

6. Ἡ Σύναξις αὕτη τῶν Προκαθημένων συνιστᾷ δι' ἡμᾶς μίαν εὐλογημένην εὐκαιρίαν, ἵνα ἐπαναβεβαιώσωμεν τὴν ἐνότητα ἡμῶν διὰ τῆς κοινωρίας καὶ τῆς συνεργασίας. Ἐπιβεβαιοῦμεν τὴν ἀφοσίωσιν ἡμῶν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς συνοδικότητος, ἥτις τυγχάνει ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνωτιζόμεθα τὴν ρῆσιν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι «τὸ τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα, οὐ χωρισμοῦ ἀλλ' ἐνώσεως καὶ συμφωνίας ὄνομα». Ἡ καρδιά ἡμῶν στρέφεται πρὸς τὴν ἀπὸ μακροῦ ἀναμενομένην Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διὰ νὰ μαρτυρήσωμεν τὴν ἐνότητα αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν εὐθύνην καὶ τὴν στοργὴν τῆς πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον. Ἡ Σύναξις συνέφωνησεν ὅτι ἡ προπαρασκευαστικὴ τῆς Συνόδου ἐργασία πρέπει νὰ ἐντατικοποιηθῇ. Εἰδικὴ Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ θὰ ἀρχίσῃ τὸ ἔργον αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 2014 καὶ θὰ ὀλοκληρώσῃ αὐτὸ μέχρι τοῦ Ἁγίου Πάσχα τοῦ ἔτους 2015. Θὰ ἀκολουθήσῃ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ ἔτους 2015. Ἀπασαί αἱ ἀπόφασις, τόσον κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Συνόδου, ὅσον καὶ κατὰ τὰ προπαρασκευαστικὰ στάδια αὐτῆς, θὰ

λαμβάνονται καθ' ὁμοφωνίαν. Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θὰ συγκληθῆ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 2016, ἐκτὸς ἀπροόπτου. Ἡ Σύνοδος θὰ προεδρευῆται ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Οἱ ἀδελφοὶ Αὐτοῦ Προκαθημένοι τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν θὰ κάθηνται ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων Αὐτοῦ.

7. Ἀναποσπάστως συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἐνότητα εἶναι ἡ ἱεραποστολή. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ζῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν της, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ μαρτυρῆ καὶ νὰ μοιράζηται τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἐγγύς καὶ τῶν μακρῶν. Μετέχοντες τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ προσευχόμενοι ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, καλούμεθα νὰ συνεχίσωμεν τὴν λειτουργίαν μετὰ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν καὶ νὰ μοιρασθῶμεν μεθ' ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος τὰ δῶρα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης, συμφῶνως πρὸς τὴν τελευταίαν ἐντολήν καὶ διαβεβαίωσιν τοῦ Κυρίου: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη [...] καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι [...] ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. κη', 19-20).

8. Ζῶμεν ἐντὸς ἐνὸς κόσμου, ὅπου ἡ πολυπολιτισμικότης καὶ ὁ πλουραλισμὸς συνιστοῦν ἀναπόφευκτον πραγματικότητα καὶ συνεχῶς μεταβαλλομένην. Ἔχομεν ἐπίγνωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι οὐδὲν θέμα τῆς ἐποχῆς μας δύναται νὰ θεωρηθῆ ἢ ἐπιλυθῆ ἄνευ ἀναφορᾶς εἰς τὸ παγκόσμιον, καθὼς καὶ ὅτι οἰαδήποτε πόλεις μεταξὺ τοπικοῦ καὶ παγκοσμίου καταλήγει εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος. Ὡς ἐκ τούτου, ἐνώπιον καὶ αὐτῶν εἰσέτι τῶν διαφωνιῶν, διαχωρισμῶν καὶ διαιρέσεων, εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ διακηρύ-

ξωμεν τὸ μήνυμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀναγνωρίζομεν ὅτι ὁ διάλογος τυγχάνει πάντοτε καλλίτερος τῆς συγκρούσεως. Ἡ ἀποχώρησις καὶ ἡ ἀπομόνωσις οὐδέποτε ἀποτελοῦν ἐπιλογὴν. Ἐπαναβεβαιοῦμεν τὴν ὑποχρέωσίν μας νὰ διαλεγώμεθα πρὸς τὸν ἄλλον, μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, μετὰ τῶν ἄλλων πολιτισμῶν, ὅπως καὶ μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ἄλλων θρησκευτικῶν πεποιθήσεων.

9. Παρὰ τὰς ἀνωτέρω προκλήσεις, διακηρύσσομεν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ «ὅστις τοσοῦτον ἠγάπησε τὸν κόσμον» ὥστε «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Τοιοῦτοτρόπως, οἱ Ὁρθόδοξοι παραμένομεν πλήρεις ἐλπίδος. Παρὰ τὰς δυσχερείας τολμῶμεν, ἐν τούτοις, νὰ ἔχομεν τὴν ἐλπίδα ἡμῶν εἰς τὸν Θεόν Ὅστις ἐστὶ «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ» (Ἀποκ. α', 8). Διὸ καὶ ἀναμνησκόμεθα ὅτι ὁ τελευταῖος λόγος –λόγος ἀγαλλιάσεως, ἀγάπης καὶ ζωῆς– ἀνήκει εἰς Αὐτόν, ᾧ πρέπει πάσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ἐν Φαναριῷ, τῆ 9ῃ Μαρτίου 2014

- † Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος
- † Ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόδωρος
- † Ὁ Ἱεροσολύμων Θεόφιλος
- † Ὁ Μόσχας Κύριλλος
- † Ὁ Σερβίας Εἰρηναῖος
- † Ὁ Ρουμανίας Δανιὴλ
- † Ὁ Βουλγαρίας Νεόφυτος
- † Ὁ Γεωργίας Ἡλίας
- † Ὁ Κύπρου Χρυσόστομος
- † Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερώνυμος
- † Ὁ Βαρσοβίας Σάββας
- † Ὁ Τιράνων Ἀναστάσιος